

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 3, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 351:332

І. А. Чухно,
к. держ. упр., доцент кафедри менеджменту і адміністрування,
Національний фармацевтичний університет, м. Харків

ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

I. A. Chukhno,
PhD in Public Administration, Associate Professor of department of Management and Administration,
National University of Pharmacy, Kharkiv

THE ECONOMIC SITUATION AS A BASIS FOR GOVERNANCE OF SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

В статті розглянуто сутність понять рівень та якість життя населення. Охарактеризовано види бідності та їх роль в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Окреслено взаємозв'язок стану, рівня і напрямку розвитку економічної і соціальної сфер регіону. Визначено роль економічної ситуації в державному управлінні соціально-економічним розвитком регіону. Розглянуто сучасний стан, проблеми та тенденції розвитку економіки країни та їх наслідки для соціально-економічного стану регіонів і країни в цілому, стабільності держави. Визначено, що враховуючи складний стан в якому перебуває зараз українське суспільство, вирішення його соціальних і виробничих проблем можливе лише за застосування системного підходу до реформування та активізації державної політики в цій сфері і залучення до цього процесу всіх рівнів державної влади та місцевих громад.

In the article the essence of concepts standard of living and quality of life. Been characterized types of poverty and their role in the socio-economic development of the region. Outlined relationship status, level and direction of economic and social spheres of the region. The role of the economic situation in the governance of socio-economic development of the region are detected. The current state, problems and trends in the economy and their implications for socio-economic status of the regions and the country as a whole, the stability of the state are considered. Determined that taking into account difficult situation which is now Ukrainian society solving its social and industrial problems is possible only by a systematic approach to reform and revitalize public policy in this area and the involvement of all levels of government and local communities.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіональний розвиток, державне управління, державне управління регіональним розвитком, рівень життя населення.

Key words: socio-economic development, regional development, public administration, public management of regional development, standard of living.

Постановка проблеми. Розглядаючи складну ситуацію, що склалася на сьогодні в суспільстві, проблеми в соціальній сфері країни, аналізуючи ті кризові явища, що є на сьогодні характерними для нашої держави, не можна забувати про їх тісний взаємозв'язок і взаємообумовленість з економічною стороною життя. З одного боку, економічні явища є тим базисом, який визначає стан і розвиток всіх інших явищ і процесів: соціальних, культурних, побутових, політичних тощо. Так, зрозуміло, що наявність певних житлових умов, певного рівня доходів особи, родини значною мірою визначатиме їх побутові та культурні смаки та вподобання, ставлення до політичних сил та державного управління та ін. А з іншого боку, культура та традиції індивідів і громади, забезпеченість та можливість отримання соціально-побутових послуг, можливість цікавого та корисного використання вільного часу та культурного відпочинку створюють умови до певного ставлення та прагнення до праці, до активізації і підвищення ефективності трудової діяльності задля збільшення рівня доходів з метою зростання кількості і якості задоволення потреб, підвищення рівня та якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів, диференціації регіонального розвитку присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як С. Біла, М. Бутко, З. Варналій, В. Воротін, В. Гейць, М. Долішній, Я. Жаліло, Н. Карпенко, Б. Кліяненко, Е. Лібанова, В. Мамонова, М. Орлатий, Д. Стеченко та ін. Питанням рівня та якості життя населення присвячені праці Д. Богині, І. Дудки, В. Мандибури, О. Мельниченка, В. Онікієнко, В. Пономаренко, В. Майєр, В. Жеребін та ін.

Метою статті є визначення взаємозв'язку між економічною та соціальною сферою розвитку регіону, виявлення ролі економічної ситуації в регіоні в процесі державного управління регіональним розвитком.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи взаємообумовленість і взаємовплив соціальної та економічної сфер життя суспільства в цілому та регіонів зокрема маємо визначити, що саме економічна складова в цій парі є вихідною, такою, що обумовлює стан розвитку соціальної. Економічне становище є базою, основою для розвитку всіх інших сфер. Адже за відсутності економічних можливостей для задоволення основних фізіологічних потреб (в продуктах харчування, даху над головою і т. п.) людина не зацікавлена і не спроможна до розвитку в інших сферах. Вся її енергія буде спрямована на пошук шляхів задоволення саме потреб цього нижчого рівня, а потреби вищого рівня, і разом з ними розвиток особистості як громадянина та участь його в покращенні суспільного життя, залишаться поза увагою.

При цьому слід зазначити, що потреби нижчого рівня в сучасному суспільстві вже не обмежуються лише ситістю та наявністю даху над головою. На даному етапі розвитку суспільства для того, щоб говорити про задоволення фізіологічних потреб, потреб нижчого рівня, людина повинна мати не просто достатню кількість продуктів харчування, одягу та наявність житла. Для сучасної людини мова йде про можливість забезпечення якісного і збалансованого харчування для себе і членів родини, а також наявність якісного і сучасного одягу, предметів побуту, житла, які б відповідали середньому рівню забезпеченості таким майном серед населення.

Визначення цих питань є досить складним і, поряд з об'єктивною стороною, має значні суб'єктивні характеристики, що ускладнюють вивчення і застосування цих факторів в процесі управління суспільним розвитком. Останнім часом все більше науковців і практиків звертаються до питань визначення рівня та якості життя населення, його добробуту та напрямків його поліпшення.

На думку О. Ціхановської «рівень життя населення - це соціально-економічна категорія, яка характеризує ступінь, на певному етапі розвитку суспільства, задоволення населення матеріальними, духовними й соціальними благами. Він безпосередньо залежить від матеріального добробуту окремої людини, реального рівня її потреб щодо життєвих благ і послуг, їхньої кількості та якості» [8, с. 97-99].

О. Мельниченко визначає рівень життя як ступінь задоволення матеріальних, соціальних і культурних потреб населення залежно від ступеня використання наявних у нього можливостей, суспільного устрою та розвитку виробництва [5, с. 16]. При цьому зазначаємо, що більшість науковців в цілому сходяться в думці щодо того, що поняття рівня життя застосовується для кількісної характеристики життя населення, а відтак може мати певні кількісні показники визначення і носить об'єктивний характер.

В свою чергу матеріальний добробут є категорією, яка характеризує забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними благами, насамперед продуктами харчування, промисловими товарами, послугами, та умови, що задовольняють певну потребу людини і відповідають її інтересам. Серед основних показників матеріального добробуту можна виділити: склад та структуру сукупного доходу, його використання; середньомісячну грошову заробітну плату (оплату праці) працюючих; середній розмір пенсії; споживання основних продуктів харчування та промислових товарів тощо [6, с. 37].

При цьому, проблеми забезпеченості населення необхідними матеріальними благами завжди були пріоритетними. Спираючись на дані аналізу соціальної сфери, зокрема ринку продуктів харчування, промислових товарів, послуг, можна об'єктивно оцінити економічну ситуацію в країні, а також розробити дієві заходи її поліпшення. До матеріальних благ належать продукти харчування, одяг, взуття, житло, меблі, предмети комунально-побутового та культурного вжитку, засоби транспорту, зв'язку; до духовних благ - послуги невиробничої сфери; до соціальних - наявність роботи, умови праці, тривалість робочого часу, соціальний захист.

Рівень життя характеризується системою показників, таких як загальні обсяги спожитих матеріальних благ і послуг на рівні певної території, регіону, країни в цілому, сукупні ресурси домогосподарств, реальні доходи населення та їх використання, заробітна плата працюючих, споживання населенням продовольчих і непродовольчих товарів, послуг соціального спрямування, зокрема стосовно забезпеченості житлом, послугами освіти, охорони здоров'я, комунально-побутовими послугами тощо.

При аналізі категорії «рівень життя» виділяють три його рівні: інтегрований; особисто персоналізований (сімейний); соціально-диференційований [3, с. 12]. Окрім того, В. Мандибура виділяє наступні основні характеристики, що притаманні цій категорії:

- економічна диференціація населення (по-перше, за структурою предметів споживання та послуг, що забезпечують задоволення існуючих потреб; по-друге, за рівнем доходів та заощаджень, умовами житлової та станом майнової забезпеченості, іншими показниками життя);
- рівень повноти задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб [3, с. 49].

Оптимальний рівень життя спрямовується на відтворення робочої сили та її подальший розвиток і визначається порівнянням фактичних обсягів споживання життєвих благ і послуг з раціональними нормами на них (державними соціальними стандартами). Таке порівняння дає змогу визначити динаміку темпів росту потреби і споживання матеріальних благ у розрахунку на одне домогосподарство, одну особу за відповідний період, порівняти їх, і на цій основі опрацювати відповідні заходи щодо їх підвищення та гармонізації.

При цьому слід зауважити, що на відміну від категорії «рівень життя» для характеристики якої використовуються конкретні кількісні показники, категорія «якість життя» є більш суб'єктивною, соціологічною. Вона визначає ступінь задоволення населення своїм життям, задоволення потреб, що не піддаються кількісному вимірюванню, і характеризуються рівнем комфорту праці та побуту, змістовністю дозвілля, якістю та складом харчування, одягу, наявністю та якістю житла, побутових товарів, рівнем задоволення потреб у спілкуванні та самовираженні.

На думку деяких вчених, якість життя це система якостей духовних, матеріальних, соціокультурних, екологічних і демографічних компонентів життя. Цільовими складовими якості життя є належна освіта, рівень здоров'я та харчування, вирішення проблем бідності, оздоровлення навколишнього середовища, більша рівність можливостей самореалізації особи, а також багатше культурне життя [6, с. 23].

Якість життя визначають також як соціально-економічну категорію, яка узагальнює зміст поняття «рівень життя», та включає в себе не лише рівень споживання матеріальних благ і послуг, а й задоволення духовних потреб, здоров'я, тривалість життя, умови зовнішнього середовища, морально-психологічний клімат, душевний комфорт [9].

Для забезпечення прийнятної рівня та якості життя населення, а в подальшому й забезпечення їх зростання, перш-за-все необхідно належне економічне підґрунтя. Адже в умовах ринкової економіки саме наявність відповідних економічних ресурсів є основою формування того чи іншого рівня життя людей та формування його якості. Такою економічною базою є доходи населення.

Як свідчать статистичні дані загальні номінальні доходи населення України в останні роки зростають. У 2009 році порівняно з 2008 р. відбулося суттєве зниження темпів приросту заробітної плати – на 31,6 в.п., а також показника прибутку та змішаного доходу – на 38,8 в.п., що було обумовлено економічним спадом та наслідками світової економічної кризи. У 2010 році спостерігаємо зростання номінальних доходів населення у порівнянні з попереднім роком за всіма складовими показниками. Однак, починаючи з 2010 року, темпи зростання номінальних доходів населення не тільки не досягли до кризового рівня приросту, але й набули тенденції до зниження. В 2013 році темп зростання номінальних доходів склав 105,3 % [2, с. 136]. Проте, досить позитивні цифри динаміки номінальних доходів не відображають реальної ситуації щодо економічного становища населення в сучасних умовах. Внаслідок стрімкого падіння національної валюти, здорожчання продуктів харчування та товарів народного вжитку (яке значно перевищує офіційні темпи інфляції), реальні доходи населення значно знизилась.

Важливо також розуміти структуру доходів населення. На протязі 2008-2013 рр. основним компонентом доходів була заробітна плата, частка якої коливалась від 40,8 % до 43,3 % від загальної суми доходів. Відповідно, заробітна плата є головним джерелом і визначальним фактором матеріального добробуту населення. Однак, слід відзначити, що її питома вага є значно нижчою, ніж у інших розвинених країнах (Великобританія – 65 %, Німеччина – 64 %, Італія – 52 %, Франція – 58 %, Японія – 69 %). Така ситуація не стимулює працююче населення реалізовувати повною мірою свій трудовий потенціал у сфері легітимної зайнятості, тим більше підвищувати власну кваліфікацію і компетентність, ефективність праці. На протязі досліджуваного періоду спостерігається досить висока частка соціальних трансфертів у сукупній структурі доходів населення України (2013 р. – 41,4 %). На перший погляд, складається враження, що держава піклується про своїх громадян, витрачаючи значну частку державного бюджету на утримання соціально незахищених верств населення. Однак, насправді, за рахунок значних недоліків діючої державної системи соціальних виплат, має місце «проїдання» бюджетних коштів [2, с. 136-137].

На думку О. Мельниченка головною запорукою гідного життя населення є: 1) здатність індивідуумів до отримання доходів, достатніх для задоволення наявних потреб; 2) можливість вільно обирати і купувати блага; 3) можливість захистити (зберегти, примножити) свою власність або ж перекласти ризики щодо її втрати на третіх осіб; 4) виважене державне регулювання рівня та якості життя населення [4, с. 321]. Проте на сучасному етапі розвитку нашої держави жодна з цих умов не може бути виконана в повному обсязі так як значна частина населення перебуває за межею бідності або є бідним.

В Указі Президента України «Про стратегію подолання бідності» бідність визначається як «неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству у конкретний період часу» [7].

О. Бородіна виділяє два види бідності: соціальну та економічну [1, с. 95]. В загальному вигляді економічна бідність представлена працюючим населенням, яке отримує низьку заробітну плату і не може знайти кращу роботу, не має інших джерел доходів або вони знову є низькими і, внаслідок цього, знаходиться на межі або за межею бідності. Економічна бідність є наслідком загальної економічної ситуації в країні, коли наявне значне розшарування в доходах населення, більшість працюючого населення отримує мінімальну або низьку заробітну плату і, маючи бажання працювати і розвиватись, не має можливості для значного підвищення рівня своїх доходів. Зважаючи на ту кризу, яка зараз характерна для економіки нашої держави і вже тривалий період лише загострюється, рівень економічної бідності найближчим часом лише зростатиме.

Щодо соціальної бідності, то в ній виділяють два підвиди, в залежності від характеру причин, що її зумовлюють: об'єктивних та суб'єктивних. Соціальна бідність об'єктивного характеру зумовлена певними природними об'єктивними обставинами, що ускладнюють процес самозабезпечення цієї частини населення (цей тип бідності характерний для прошарку людей пенсійного віку, інвалідів, багатодітних сімей, одиноких матерів). Вирішити проблему цього підвиду бідності могла б ефективна соціальна політика, проте слід визнати, що в нинішніх умовах сподіватися на те, що у держави знайдуться ресурси для її здійснення не доводиться. Соціальна бідність суб'єктивного характеру є наслідком специфічних громадянських характеристик населення, для якого вона характерна. Практично вона представлена населенням, яке не має бажання підвищувати свій рівень і якість життя чи здійснювати якісь заходи щодо подолання власної бідності. Таке ставлення здебільшого спричинено менталітетом та ціннісними орієнтирами, що спрямовані на мінімальні потреби відповідно до індивідуальних особистісних характеристик або ж стійке уявлення, що хтось інший має забезпечувати нормальні умови для життя даного індивідууму. Фактично, представники цього виду бідності відмовляються брати на себе відповідальність за власне життя, схильні звинувачувати уряд, зовнішні обставини, оточуючих у своїх негараздах, хоча, насправді, причиною їх бідності є їх власне ставлення до життя.

Слід також відмітити наявність значних диспропорцій в економічному становищі різних територій регіону, різних населених пунктів. Досить чітко відслідковується тенденція до наявності більш високих показників економічного розвитку і, відповідно доходів та рівня і якості життя міського населення, поряд з

тим як для сільських територій характерними є значно вищий рівень безробіття і нижчі доходи населення, слабкий рівень економічного розвитку, який, часто, забезпечується лише підприємствами аграрного сектору. Внаслідок цього, більшість сільського населення нашої країни знаходиться за межею або на межі бідності.

При цьому варто наголосити на наявності ряду об'єктивних причин що створюють умови для розвитку таких негативних явищ на селі. Перш за все, це послаблення і відміна контролю і примусу до участі у суспільному виробництві, що було характерно для командно-адміністративної системи господарювання, і відсутність будь-якої заміни цього впливу окрім економічної зацікавленості, яка виявилася надзвичайно низькою внаслідок причин, що називалися вище. В умовах глобальних трансформацій суспільного життя та структурної перебудови аграрного сектору держава самоусунулася від здійснення заходів щодо подолання алкоголізму, наркоманії, небажання працювати, тощо, що призвело до різкого зростання цього виду бідності на селі. Задля подолання негативної ситуації що виникла, державна політика в цій сфері повинна одним з головних своїх напрямів мати ряд заходів щодо створення умов для інтенсифікації людського розвитку на селі, формування нової системи цінностей, мотивації, стандартів життя.

Як бачимо, ситуація є досить складною. З одного боку, занепад сільськогосподарських підприємств став однією з основних причин соціальних проблем села, а, з іншого боку, ці проблеми є однією з перешкод на шляху до стабілізації та розвитку в аграрному секторі нашої держави.

Кризові явища, які характерні зараз для економіки нашої держави, вже призвели до скорочення реальних та номінальних доходів населення. Певна частка дрібних підприємств вже призупинила чи припинила здійснення господарської діяльності, стан багатьох середніх і великих підприємств значно погіршився через різкі коливання курсу валют, стрімкий ріст цін на ринку нашої країни, втрату ринків збуту. Неважко спрогнозувати, що при продовженні таких процесів в економіці, країну чекає низка банкрутств діючих підприємств. Це призведе до подальшого погіршення економічної ситуації в цілому, зниження економічного потенціалу для розвитку регіонів, зниження рівня доходів, зростання бідності. Такі негативні зміни в економіці матимуть наслідком погіршення стану соціальної сфери, поступового руйнування соціальної інфраструктури, погіршення якості життя населення і, внаслідок значного розмаху цих явищ, подальшу дестабілізацію ситуації в країні.

Такі прогнози зумовлені наявністю стійкого взаємозв'язку між економічною і соціальною сферою розвитку регіонів та життєдіяльності суспільства в цілому. Запорукою розвитку соціальної сфери є економічний ріст в регіоні, наявність широкої мережі успішних підприємств та організацій, що, загалом, створює умови для високого рівня зайнятості населення та підвищення рівня його доходів. І, в сукупності, це створює умови для розвитку соціальної інфраструктури та підвищення рівня та якості життя населення. З іншого боку, розвиток соціальної сфери та ріст споживання стимулюють подальший розвиток економіки регіону. В поточній же ситуації спостерігаємо зворотний взаємовплив вказаних процесів.

Поряд з цим, в сучасній економічній дійсності підвищення якості життя розглядається як пріоритетна мета суспільства, найважливіший напрям державної політики. З іншого боку, якість життя виступає певним наслідком досягнутого рівня соціально-економічного розвитку та одночасно – базисом для подальших змін. Однак, на думку ряду вчених, чіткий взаємозв'язок між якістю життя населення та рівнем соціально-економічного розвитку можливий за умови існування конкретної концепції формування і розвитку останнього та її послідовної реалізації [10, с. 30].

Отже, зважаючи на сучасні тенденції в економічній і соціальній сфері нашої держави, їх тісний взаємозв'язок, попередній досвід державного управління, який свідчить про надзвичайну складність виведення країни з кризи, коли вона досягає глибокого рівня і системного характеру, надзвичайно важливим є здійснення докорінних змін в системі державного управління в країні в цілому, в державному управлінні соціально-економічним розвитком регіонів зокрема, причому в найбільш короткий період.

Такі зміни повинні бути, в першу чергу, спрямовані на стримування і подолання кризових явищ в економіці нашої держави. Слід зазначити, що кризові явища тут набули таких темпів, коли навіть за розробки та застосування дієвих заходів з боку держави мова йде про необхідність стабілізації ситуації і недопущення подальшого її погіршення. Надалі, для відновлення її розвитку до попереднього рівня необхідно буде здійснювати державну економічну політику, спрямовану на: стимулювання розвитку виробничої сфери на засадах багатокладної економіки; стимулювання розвитку підприємництва, і зокрема, малого підприємництва, яке є одним із потужних ресурсів зростання зайнятості і доходів населення; підтримку інноваційно-інвестиційного розвитку економіки; науково-консультаційного забезпечення приватного бізнесу, створення сприятливого бізнес-середовища та інших заходів державного управління, направлених на забезпечення формування оптимальних умов для економічного розвитку держави та регіонів.

Зниження рівня реальних доходів населення та його розширення вимагає від державних органів вдосконалення розробки соціальних програм та заходів щодо соціального захисту населення. І хоча протягом останніх років, відповідно до нормативно-правових актів нашої держави, збільшувалися розміри мінімальної заробітної плати, пенсій та стипендій, розміри матеріальної допомоги малозабезпеченим, непрацездатним особам і вивільненим працівникам на їх працевлаштування і перепідготовку тощо, проте в сучасних умовах стрімкого погіршення економічної ситуації і зубожіння населення цих заходів недостатньо для реального підвищення рівня життя населення, тим більше на довгострокову перспективу.

В умовах соціально-економічної кризи реальним завданням, яке слід послідовно реалізовувати в рамках державної політики, є забезпечення мінімального рівня доходів населення. Проте, наявні зараз підходи в питаннях соціального захисту, державної соціальної політики, зокрема розмір і наповнення споживчого кошику, з яким пов'язана значна частина соціальних виплат, свідчать про відсутність перспектив до хоч якогось покращення в цій сфері і дають підстави передбачити зростання рівня соціальної бідності об'єктивного характеру.

Політика держави у сфері зайнятості повинна спрямовуватися на стримування росту безробіття, забезпечення повної високопродуктивної зайнятості населення, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, пом'якшення наслідків безробіття. Комплексний підхід до розв'язання цієї проблеми передбачає збалансоване регулювання всіх елементів ринку праці: стимулювання попиту на робочу силу шляхом створення нових робочих місць, вплив на ціну праці, якість робочих місць, запровадження нових форм господарювання, які б створювали високу трудову мотивацію до ефективної праці, формування активної поведінки на ринку праці, в тому числі готовності змінити професію, підвищити конкурентоздатність, започаткувати власну справу, вирішення проблем соціального захисту сільського населення. На сучасному етапі така комплексність ще не досягнута.

При цьому, також, слід звернути увагу на нерівномірність у розвитку територій – як окремих регіонів, так і в межах одного регіону. Під час розробки програм розвитку регіонів варто було б розробляти й більш конкретні та чіткі програми розвитку окремих населених пунктів, територій з поглибленим вивченням і врахуванням їх стану, ресурсного потенціалу та із залученням до цього процесу активної частини місцевої громади, підприємств.

Висновки. Отже, слід ще раз наголосити на наявності нерозривного зв'язку між розвитком економічної та соціальних сфер регіону. Високі показники економічного розвитку є базою для забезпечення росту доходів населення, рівня і якості його життя, що, в сукупності, стимулює розвиток соціальної сфери. А це, в свою чергу, дає поштовх для подальшого економічного росту. Забезпечення соціального розвитку регіону без відповідного економічного підґрунтя є неможливим.

На сучасному етапі для економіки нашої країни характерним є стрімке наростання кризових явищ, що призводить до значного зниження рівня доходів населення, його зубожіння. Наслідком цих явищ стане поступове погіршення ситуації і в соціальній сфері, а в разі подальшого продовження економічного спаду і поступова руйнація соціальної інфраструктури. В кінцевому підсумку це може призвести до масового зубожіння і поширення бідності населення та подальшої дестабілізації ситуації в країні. Тому, на сьогодні вкрай важливим є здійснення в найближчій перспективі суттєвих змін в системі державного управління та державній політиці, спрямованих на стабілізацію економічної ситуації, подолання кризових явищ в економіці нашої держави.

Враховуючи складний стан в якому перебуває зараз українське суспільство, вирішення його соціальних і виробничих проблем можливе лише за застосування системного підходу до реформування та активізації державної політики в цій сфері і залучення до цього процесу всіх рівнів державної влади та місцевих громад.

Література.

1. Борозіна О. М. Методологічні підходи до визначення шляхів подолання бідності на селі / О. М. Борозіна // Економіка АПК. – 2006. – № 3. – С. 94–101.
2. Карпенко Н. В. Тенденції динаміки та структури доходів населення в Україні та за регіонами / Н. В. Карпенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 4 (14). – С. 135–141. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n4.html>
3. Мандибуря В. О. Рівень життя населення та механізми його регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / В. О. Мандибуря. – К., 1999. – 36 с.
4. Мельниченко О. А. Концептуальні засади механізму державного регулювання рівня та якості життя населення / О. А. Мельниченко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць ХарПІ НАДУ. – Харків, 2007. – Вип. 1 (31). – С. 318–327.
5. Мельниченко О. А. Підвищення рівня життя населення: механізм державного регулювання [Монографія] / О. А. Мельниченко. – Харків, 2008. – 232 с.
6. Орлатий М. К. Соціальна сфера села та економічний механізм регулювання її розвитку: дис. доктора екон. наук : 08.02.03 / Орлатий Михайло Кузьмович. – К., 1999. – 385 с.
7. Указ Президента України від 15 серпня 2001 року № 637/2001 «Про стратегію подолання бідності»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=637%2F2001>

8. Ціхановська О. М. Формування соціально-економічних передумов розвитку сільських територій : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О. М. Ціхановська. – К., 2006. – 20 с.
9. Якість життя / Словник економічних термінів. Букви К-Л, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epi.cc.ua/kachestvo-jizni-30030.html>
10. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика : монографія / Під ред. В. Г. Никифоренка. – Одеса, 2012. – 316 с.

References.

1. Borodina, O.M. (2006), "Methodological approaches to identify ways to overcome rural poverty", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 94–101.
2. Karpenko, N.V. (2014), "Trends dynamics and structure of population income in Ukraine and by regions", *Ekonomika: realii chasu. Naukovyj zhurnal*, [Online], vol. 3, pp. 94–101, available at <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n4.html> (Accessed 10 March 2015).
3. Mandybura, V.O. (1999), "Living standards and mechanisms of its regulation", Doctor of Science in Public Administration Thesis, Demography, labor economics, social economics and politics, National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Economics, Kyiv, Ukraine.
4. Mel'nychenko, O.A. (2007), "Conceptual bases of mechanism of state regulation the level and quality of life", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk prats' Khar'RI NADU*, vol. 1 (31), pp. 318–327.
5. Mel'nychenko, O.A. (2008), *Pidvyshchennia rivnia zhyttia naseleння: mekhanizm derzhavnoho rehulivannia* [Raising living standards: state regulation mechanism], Kharkiv, Ukraine.
6. Orlatyj, M.K. (1999), "The social sphere of villages and economic mechanisms of its development", Abstract of Doctor of Economic Sciences dissertation, Organization of management, planning and regulation of economy, Ukrainian Academy of Agricultural Sciences. Institute of Agricultural Economics, Kyiv, Ukraine.
7. President of Ukraine (2001), "Decree of the President of Ukraine "About poverty reduction strategy", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=637%2F2001> (Accessed 12 March 2015).
8. Tsikhanov's'ka, O.M. (2006), "Formation of the social and economic conditions in rural territories development", Ph.D. Thesis, Economics of Agriculture and agribusiness, National Scientific Center "Institute of Agricultural Economics" Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, Kyiv, Ukraine.
9. Dictionary of economic terms. The letters K- L (2013), "The quality of life", available at: <http://epi.cc.ua/kachestvo-jizni-30030.html> (Accessed 12 March 2015).
10. Nykyforenko, V.H. (2012), *Yakist' zhyttia naseleння rehionu: analiz, prohnozuvannia, sotsial'na polityka* [The quality life of the population in the region: analysis, forecasting, social policy], Odesa, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"